

DE-ALE STRIGOILOR...
IMAGINAR MAGIC ȘI MAGIE LICITĂ / ILICITĂ
LA MESEȘENII DE SUS – SĂLAJ

Camelia BURGHELE

Abstract: *The villages surrounding the outlined areas of the Meseș hill region is one of the wealthiest regions when it comes to collective imagination. The memory of the people here is a very productive one: the females proved to be very voluble and sensible interlocutors, especially when they needed to express their opinion about magic and all of its aspects. The folkloric collective imagination is concretely vectored by double magical-ritual praxis: at one pole we can see the white magic elements that bring with itself positivism domestic benefits and the re-stabilization of health and a state of well-being. While on the other side of the things or pole we can witness the elements of an aggressive magic or black magic, with uneasy characteristics towards the human being, invoking severe health damaging problems or even death and binding spells. The villages that this research has covered were able to present us both sides of the above mentioned poles of both white and black magic, as we shall see in this article.*

Keywords: *Meseș, folklore, traditional customs, magic, superstition, collective imagination, traditional villages.*

Activități magice ilicite (strigoii *din vecini* și alte duhuri și pericole), dar și un compendiu de remedii, tot magice.

<În fiecare sat erau femei care știeu cota de spăriet, de diuăki, de bubă, de fapt, de potcă, de mălcez...>, iar femeile cu care am vorbit își amintesc perfect numele bătrânelor care știau lecui și descânta; erau însă, deopotrivă și agenți malefici de tipul strigoilor sau moroilor sau femei care știau să ducă laptele de la vaci uzând de metode ilicite.

Deseori, lucrurile sunt de o gravitate maximă, pentru că maleficiile pot fi fatale:

Poți muri din diuăkiu ala, și din potcă poți mori... io n-am apucat, că când o fost alea lucruri io am fost tânără, da am auzit așe că o morit din potcă¹.

Copiii erau lăsați singuri în casă numai sub protecția unui cuțit care să taie relele, a unei cărți de rugăciuni care să asigure protecția divină și a unei măhuri sau pene care să împăraștie duhurile necurate; dintre duhurile necurate, Marțolea era un personaj frecvent în zonă:

La țâțâna ușii să punea on ronghi roșu.

O femeie a rămas mută pentru că o dormit cu capu pe mejie.

Pă o muiere de la noi u-o trăznit, că o lucrat în Marțea dintre tunuri.

Vinerea nu să lucra cu foc, nici la cuptor, că îi oprit iar dacă torceau marțea seara, le

---

¹ Firuța Oros, Șeredei - Sălaj.

fugărea pă fete Marțolea².

O femeie de la noi o țăsut marțea și o auzăt cetere după aceie, că erau strâgoi³.

Uneori chiar popa cetea rogociuni pă tărăte și atunci vinea iară laptele la vaci, că îl ducea badea Miculae, ducea laptele de la biboli uomu ala.

Spicele de la Rusallii ori mâțișoarele de Florii să aprind când îi vreme rea și încetează⁴

<Îi puneam la copil la mânuță fir roșu și cruciuliță și ghioc, să-l ferească de strâgoi și de diuăki⁵> dacă ai călcat în urmă rea, te-o purtat strâgoii⁶.

Dar locul privilegiat în imagarinul colectiv, prezența care secționază cel mai frecvent memoria satului aparține, indubitabil, strigoilor:

Erau strâgoi, o fost și aci în sat și duceau laptele.... o mai fost și alții, ducea laptele de la orșice, da de la muieri nu o lăsat Dumnezo să-l ducă; era una care ducea și aici în sat, da o morit. Așe să nășteau strâgoi câte unu, și au coadă, da amu, din ce îs doctori, fac oarice, le-o taie coada și nu prea mai sînt. Altu știa cota și întorcea laptele. Să făceau lup și măt.

Da o fost aci una și u-o pândit vecina când o intrat la ea în poiată și o văzut când o intrat o găscă, că găscă s-o făcut și u-o văzut când sujea laptele de la vaca ei și uomu ala o mărs cu sacu și u-o prins și u-o băgat în sac și u-o bătut în sac cu furcoiu și cu bota și ea, de câtă zuuă o trebuit și să facă napoi muiere și o zâs: - Nu mă omorî, că nu vă strâc altu în veci iosagu! Și i-o dat dru-mu, da o șezut muiera aceie în pat, de cât de rău u-o bătut!⁷.

Poveștile cu strigoi și despre strigoi sunt din cele mai savuroase:

Să făceau strigoi... la noi să făcea habă la casa noastă ceie veche și io am vorbit cu on fecior, da s-o uitat o altă fată după el; luna și miercurea și vinerea era habă, că marțea și joia nu să torcea și vineau fetele și vinea și fecioru ala. Și m-am tălnit o dată cu el în sat, sara, și când m-o petrecut până acasă, am văzut că dintr-o dată mi-o apărut în față on câne, negru, mare.... și până când el o vinit în ocol la noi și cânele o dispărut.

<În ceie sară, în habă, am văzut că după ce mereau fetele din habă, iară venea cânele ala negru; ori atădată, înainte de a vini fetele am auzit dintr-o dată că urla cânele ala negru, nu bătea, ce urla și să uita după mine. Maică-mea o zâs că aiesta nu-i câne bun, da io am zâs - Doamne ferește, măicuță...>

<Și când o fost odată io am rămas sângură și mă gătam de habă și cânele tăt urla... era on cânoc mare și io m-am băgat iute în casă și maica i-o spus la o bătrână dânc vecini că tăt umbla on câne negru după mine și bătrâna aceie i-o spus la maica că după ce s-or duce fetele dânc habă și-l celuiască cu pită pă câne și și-i zăcă pă nume la câine>.

No, io m-am culcat și maica o auzăt cânele bătând și lângă șură o văzut ca și cum ar fi on uom culcat și io am visat că o vinit o fată la noi și mi-o cerut o carte veche ce aveam, Florița u-o kemat-o; io i-am dat-o și u-am petrecut pă vale în sus și când m-am întors am și văzut cânele înaintea mea, să sară să mă muște și cânele o urlat și io m-am trezât și am văzut că cânele urla câtă fereastră și măicuța i-o dat o strijeauă de pită și o zâs - Du-te Floriță de-aci, că dacă nu te duci, io te spun la tăt satu; că era Florița, fata aceie la care îi plăcea de fecioru ala cu care voroveam io...

<Și după ce i-o dat pita, cânele s-o dus pă on drum câtă vîi și așe urla, că s-o trezât tăți vecinii și l-o auzăt, că l-o fost mai văzută și altădată vecinii pă lângă ocolu nost>.

No, cânele ala o fost Florița.... da io i-am spus la fecioru ala cu care voroveam și mi-o spus și el că și după el umbla cânele ala... da de când i-o dat maica pita și i-am zâs noi pă nume,

² Florica Păușan, Meseșenii de Jos - Sălaj.

³ Furuța Oros, Șeredei - Sălaj.

⁴ Valera Gudea, Meseșenii de Sus - Sălaj.

⁵ Sava Căprar, Fetindia - Sălaj.

⁶ Maria Coste, Meseșenii de Jos - Sălaj.

⁷ Furuța Oros, Șeredei - Sălaj.

Floriță, și că o spunem la tăt satu dacă mai vine, no, după aceie nu o mai vinit, da io i-am spus și ei; și de-atunci vorovim una cu alta, da nu sîntem pretene...

Florița asta o avut trii prunci și nici unu nu-i așezat, așe, să fie bine, la casa lui, ori îi bețiv, ori îi paralizat, ori nu-i bine... deși o fost bine ea săraca, da nu i-o mărș bine deloc dacă o fost strâgoaie. Io așe m-am gândit că numa dîn cauza asta nu li-i bine la prunci, că mama lor o fost strâgoaie.

Strâgoii așe să fac, ori căne, ori gâscă.... da acuma nu îi mai lasă doctorii, că copiii să nasc într-on fel de sac, că la acie nu să rumpe apa la mamele lor. O mai fost așe cazuri la noi în sat, o fost și cineva care o morit aici în sat așe, din cauza strigoilor, on fecior pă care l-o mușcat on căne care o fost strâgoi. Mi-o povestit măicuța că așe să zăcea că dacă te mușcă, aceie nu să mai vindecă, că așe o morit și fecioru ala, mușcat de on căne strâgoi.

Zăce că ei au coarne și dau așe dîn cap, când intră în beserică, ca și cum nu ar încăpea de coarne și dau așe, din cap, și-și facă loc; și io am urmărit după ce am pățit și u-am văzut pă Florița aceie, și dădea așe, din cap, în beserică.

Așe zăcea că să tălnesc între ei și îi vezi dacă îi urmărești; în noaptea Paștilor, până nu îi Învierea, să tălnesc; ei să știu unu pă altu și ei să tălnesc între hotare, între Fetindia și Meseșeni.

O mai fost aici una, o fată mică, de vo 4 ani și sara o mărș mama ei după paie și și-o lăsat fata în casă, da fata, după ce o prins a-ntuneca, o fujit după mă-sa și s-o pierdut și o umblat atunci tăt satu s-o coate pă fată că o dispărut așe, sara, și nu u-o găsit; o fost asta în Vinerea Mare. Și o femeie bătrână o zăs că o visat că fata îi în Pria, da io cred că și aceie o fost on fel de strigoii și s-o dus cineva acolo la Pria și bătrânii nu i-o lăsat să intre în casă, da lor li s-o părut că aud ceva voce de copil și o crezut că îi fata aceie mică.

Băsamă u-o dus pă vârful Meseșului tăt așe pă margine, că dâncolo o fost a Stârciului, a Agrijului și a Boznii și dincoace o fost a nost, a Meseșenilor și u-o adus așe, pă mejdia pădurii și aici câtă Meseșeni cineva o găsit fata, dar nu s-o văzut nici on fel de urme, nici încolo, nici încoace și fata era moartă și o mărș părinții dup ea; da pă unde u-o dus, tăte lemnele o fost rupte pă la jumătate, cum u-o dus strigoii acie; am văzut și io lemnele alea rupte pă la jumătate și părinții i-o făcut cruce de lemn acolo unde u-o găsit moartă pă fată și atunci am văzut tăți copacii acie rătezați, până cătră Pria, tăte o fost așe, așe u-o dus strâgoii, pă marjinea aceie de pădure. Cred că o morit fata că nu o rezistat cum u-o dus strâgoii...

Așe să zăcea că acolo să întâlnesc, unde să tălnesc mejdie cu mejdie; așe să tălneau tăți strâgoii din tăte satele și atunci să întâlneau câtă Sânjorz și câtă Paști; în fiecare sat erau oarice strâgoi, fieștecare sat avea strâgoii lui.

Zăcea că moașa îi întreba pă mamă, pă ce să fie, pă dusu laptelui, ori pă lucru, ori pă ce fel de fapte, asta u-o întrebau pă maică până nu spărjeau beșica aceie; o întreba cum vrea să fie pruncu, să fie harnic, sau să aducă laptele pă lângă casă, ori să fie aruncat pă lucru; așe să zăcea că is pruncii făcuți duminica și în post, că aciea nu-s bine; zăcea că ei au o coadă, înapoi, erau strâgoi. Aieștea duceau laptele de la vaci, o fost și când i-o găsat în poiată pe la oamini; la o vecină i-o vinit într-o marți sara două găște și când o vrut să le prindă nu o putut nicicum. Erău strâgoi.

Zăcea că numa până la 12 noaptea au putere strâgoii, după aceie nu mai au putere.

Luau mana aiștea, că zăceau că nu-i de-a mere la Sânjorz și în Vinerea Mare până la Șeredei ori în alt sat, că dai în urmă rea, așe să zăcea că te poți întâlni cu strâgoii și te pot duce, că îi purta pă oamini și să zăcea că îi duce Sătana, da de fapt să știe că strâgoii is sătăniști, ei erau Sătana; da ziua erau oamini normali, cum o fost și Florița aceie, da sara să făcea strâgoaie și era strâgoaie până la 12 noaptea; era greu să îi vezi, că puteau fi oricare, că erau de-acie. Da amu nu-i mai lasă doctorii, că le taie coada, da dacă le-o taie, pruncii acie mor și doctorii nu le mai spun la mame, da noi credem că acie o fost și fie strâgoi, așe s-o crezut p-aicea⁸.

⁸ Anuța Briscan (lelea Niță), Meseșenii de Sus – Sălaj.

Tot interlocutoarea noastră ne oferă însă și un veritabil compendiu de demersuri preventive și activități de anihilare a acțiunilor magice ilicite proferate de strigoi și de alte duhuri necurate; este un adevărat compendiu de sfaturi casnice, în ordinea unei magii domestice cu valabilitate cvasiunanimă pentru satul tradițional românesc:

Ne putem feri noi de strâgoi; la Rusalii să pune tier la porți și la Sânjorz să pune rug sălbatic, rug sfânt, din hotar, ala când pui mâna pă frunză și-l freci, minoase a parfum și numa ala-i bun, ala să pune în ferești și la porți și la Sânjorz să pune leuștean, că nu să apropie strâgoii de el; nici dă ruguț nu să apropiau că zăcea că ala-i rug sfânt; zăcea că atunci când l-o răstănit pă Isus, Maica Sfântă o trecut pântre tufele alea dă rug sfânt și să spunea că Maica Sfântă o pus mâna pă el, când o mârș la cruce să-l vadă pă Isus și dacă o pus mâna pă el s-o făcut rug sfânt care înflorește frumos și minoase a parfum.

<Și la copii să pune la mână fir roșu și diuăci din ala cum să pune și în cunună în prime, și cruciuliță să lega cu fir roșu la mânuță; diuăki din ala să pune și la fete în prime, și nu să diuată și să pune sare în păpuc, să nu le poată face nimeni la fete rău, că sarea te ferește de rău; numa o videam și io pă măicuța că îmi pune trii fire de sare în păpuc, și nu mă diuată nime>.

La vaci și la ghiboli să pune în corn, să lega lângă cap, să nu să vadă; să pune ai și sare, că de alea nu să apropie strâgoii, că ei nu mănâncă ai deloc, nu le place cum minoase; așe să făcea, legătură la vaci.

Să pune busuioc în sân, vara, pă su kimeșe.

Să făceau răstăniri la răscruci de drumuri, între hotară, că mai demult zăcea că care era beteag, să zăcea că-i lovit de vânt, îi făceau chimeșa ciumii și aceie o coseau într-o zi, dar o făceau șapte ori nouă muieri și trebuiau să o coasă într-o sângură zi; erau așe, beteji, care erau loviți de vânt, paralizați și să tămădeau cu secera vântului, așe, o creangă lată îi aceie, și să răsuțește așe, și aceie trăbuie luată în Zuua Crucii și aceie îi bună de orice leac, și dacă ești paralizat, orice îți face strâgoii te poți apăra cu secera vântului; pântre oamini care aveau boala copilului, de pică așe și tremură, ca la epilepsie, să făcea cămeșa ciumii și după ce u-o purta omul, într-o lună de zăle îi trecea la uom. Kimeșa aceie să pune iară altădată în hotar, să păzască roada câmpului, să nu o poată duce strâgoii roada câmpului, a holdelor, să pune într-o botă într-on deal, într-on hotar și nu să puteau apropia strâgoii dân nici o parte.

<Și mejdia era loc spurcat, că acolea erau mejdiile, între hotară, că nu să duc srâgoiii pă hotar, ce pă mejdie, pântre două hotară și acolo să aude cu ceatăra; maica nu mă lăsa să stau pă lângă mejdie când să întuneca, că pă mejdii să auzea zicând cu ceatăra, ori plângând, ori făcând în tâte formele, strâgoii să auzeau. Nu era voie să te culci pă mejdie că ne pot duce strâgoii, să apropie de tine și ești mai ușoară de dus, dacă ești fix pă unde să duc strâgoii.>

Strâgoii aiștea umblă marșea și vinerea, atunci au sporu mai mare și atunci erau Marștoa și Joimărița; în prima săptămână din post îi Marștea dintre Tunuri, Miercurea dintre ele și Vinerea din Alea 12 vineri și atunci nu să lucră; o fost aici o femeie care o lucrat atunci și războiu i-o fost în tindă și noaptea o tăt auzit: - Cât nainte, cât napoi, 90 de lătunoi! și să auzea cum dă cineva cu brâglele și dimineața i-o fost tâte firele rupte, scoase dân spată, și tătă pânza era țăsută așe, rău, nu o fost bună de nimic și atunci s-o temut lumea și nu o mai țăsut marșea și vinerea sara, că nici nu ne lăsa măicuța pântre strâgoaiele alea⁹.

Povestea este fascinantă așadar: principiul care stă la baza acțiunii strigoilor se poate reduce, în fapt, la un sentiment profund uman: invidia, mai ales între vecini și vecine; dar, dacă acțiunile strigoilor pot fi atât de devastatoare, nu este mai puțin adevărat că și remediile împotriva lor sunt dintre cele mai eficiente, oferite ca și antidot de persoane pricepute din lumea satului, care știau să contracareze răul sau chiar să îl prevină.

În această ordine a logicii antidotului ritual popular, la Șeredei am aflat o metodă

⁹ Anuța Briscan (Ilelea Niță), Meseșeni de Sus – Sălaj.

inedită de detectare a strigoilor, doar că pentru a te confrunta cu ei, ai nevoie de o mare doză de curaj, demersul fiind unul extrem de periculos:

Strâgoii să duceau la beserică, da dacă la Lăsare de Săc... era grindă și dacă atunci, înainte de postu mare, atuncea făceau plăcinte tâte femeile, tătă lumea făceau plăcintă cu brânză, și dacă o puneai pă grindă plăcinta aceie cu brânză de la Lăsatu Săcului, și în tătă ziua să o întorci după o parte pă alta, astăzi pă o parte, mâine o întorceai pă ceialaltă parte tăt postu și dacă o duceai la beserică cu tine la Paști, plăcinta aceie, îi videai pă tăți strâgoii, că vineau câtă tine strâgoii și zăceau: - Și nu mă spui la nime, că dacă mă spui, io te omor;

O fost care o făcut așe, da io nu am făcut că m-am temut că m-or omori; da o fost așe și îi puteai vedea când te duceai noaptea la Înviere, la Paști; îi videai, că aveau coarne și îi vedeai; erau de-a lu năcuratu, că aveau coarne. Da io m-am temut că dacă vine ... și mă omoară dacă greșesc oarice¹⁰.

Personajele din centrul întâmplărilor cu componentă magică sunt dintre cele mai savuroase:

Onița lui Ilie era oarbă și o cunoșteau oamini și merjea la ea și pântru diuăki și pântru sclintit mâna și pântru animale; ea nu o fost oarbă din naștere, ce o făcut în cuptor în Marțea dintre tunuri și atunci lopata și drâgla să țaneau în gura podului și le-o coborât de acolo și când o gătat de copt le-o aruncat iară în pod și când le-o aruncat i-o vinit direct în uăki și tătă lumea o zâs că de-aia o pățât așe că o lucrat în Marțea dintre tunuri, că atunci nu să coace, nu să mere la câmp, nu să lucră; și ea o zâs că nu i s-o arătat să coacă în Marțea dintre tunuri și de-aia o rămas oarbă.

Așe era cu Marțea dintre tunuri, Miercurea dintre ele și Joia Mare, erau alea trii zăle când nu era voie să lucrezi, alea erau zile ținute¹¹

Așadar, zilele oprite erau ținute cu sfințenie: marțea nu se lucra că te poartă dracu și umbla Satana și te lua Marțolea; Marțolea ducea oamini și îi purta păstă dealuri¹².

Ceialți strigoi, de pe ceialtă pantă a Meseșului - licantropie și furt de mană, dar și remedii imbatabile: adârmocul și clocoticul.

Licantopia e un fenomen frecvent în satele sălăjene, ca și, de altfel, în satele românești în general:

Zăce că poți să te întâlnești cu strâgoi, că să fac lupi ori altceva. Odată, vineam din habă și când eram aci sus pă deal, și-am vinit cu muierea după cap și am auzât on vânt puternic și strâgând, strâga tare pă sus, și am strâgat și io. Am vinit acasă și i-am spus la maica și o zâs că - Tulai doamne! nu trăbuie să strâji, că-s strâjile, că-ți ieu glasu. Că zăce că o fost unu aci și o strâgat și dimineată o fost sucit de gură, n-o mai putut vorbi¹³.

O fost unu în Susani care o zâs că marțea, vinerea și sâmbăta nu să putea hodini, că să auzea muzica pă vale.

Zăce că strâgoii își lasă hanile pă la mejdie de hotar și să duc, să fac lup, câine; și o dat cineva păstă hainile alea, le-o luat și o mârș în ptielea golă acasă. Mereu uaminii noaptea și ieșea duhu ala necurat și-i purta tătă noptea, zăcea că o dat în urmă rea¹⁴.

Lelea Mărie de la Cizer, o povestitoare de excepție, știe relata o mulțime de întâmplări despre și cu strigoi sau duhuri necurate dar are și propriile-i explicații în ceea ce privește originea strigoilor, metodele de detectare și chiar și de contracarare a răului generat de aceștia:

¹⁰ Firuța Oros, Șeredei – Sălaj.

¹¹ Sava Căprar, Fetindia - Sălaj.

¹² Sava Căprar, Fetindia - Sălaj.

¹³ Avram Lupuț, Cizer - Sălaj.

¹⁴ Traian Sabău, Cizer - Sălaj.

De-ale strigoilor...imagar magic și magie licită

S-o transformat în lup și când o cântat cocoșu o vrut să-și iei înapoi hanile. Să făceți lupi, câini, și vineau pân sat la animale, la uamini, la iosaguri. Cineva s-o dus pă acolo și i-o luat hanile și o rămas așe și zăce că ala nu să poate desface, umblă așe. Numa dacă vine la poiata me și trebe să zăci tăte numile: Petre, Ioane, Veronică, că nu știi ce-i femeie, o bărbat, și dacă nimerește numile, să desface și să face napoi om.

O fost în Crasna unu și s-o dus acolo și l-o cunoscut ala ce i-o zăs pă nume când o vinit la iel în ocol și i-o zăs: - Mă, ce să-ți plătesc io țâie că tu m-ai făcut iară om?- Cum te-am putut io face? - Tu știi, când o vinit la tine la poiata on animal și tăt ai zăs acolo o grămadă de nume și mi-ai aflat numile mneue, Gheorghie, și io din ceasu ala m-am făcut om.

Io am văzut că să nasc așe. Când am fost cu fata în spital la Crasna, iera on băiat mnicuț de câteva săptămâni, l-o tăt ferit surorile alea să nu-l vedem. Până la urmă am auzât acolo în spital că pruncu ala n-ar hi cum trebe și am zăs cătă o soră că vreau să văd și io pruncu aiasta. Zăce: - Nu-i voie, că trebe să-l operăm. Am tăt zăs, apoi mi l-o arătat, avea sâracu o coduță cât on jejet, plină de păr.

Strâgoii ieu mana di la om, di la iosag, fac rău la uamini, la animale. Să putea ști care îs.

Iera on popă catolic de aicea și mi-o zăs că dacă vrei să știi care-i strâgoi, în zăua de Paști, da numa preoții văd, la aceia le ies coarnile în cap, așe-i știi, da numa poptii. Zăce: - Noi îi vedem, noi știm care-s aceia.

<În fiecare sat sunt strâgoi. Să zăcea că dacă trece de mniază-noapte, să ajută unu pă altu, și atunci nu să mai poate desface>.

O fost on om aci. Am fost o dată-n țarină și avea ghiboli. Muierea lui săpa, și m-am dus la ie să-mi deie, că avea păsulă mândră ieșită, fără pari, că de aceia puneam atunci, și m-am dus să-mi deie și mnie on pțic. Și-l văd pă omu iei că șede culcat su cal. Și întreb: - Da ce-i cu omu tău?

<Și zăce: - Lasă-l în sărăcie, că-l dor spatile. - Da di ce? - Apui, așe-l doare. N-o vrut să-mi spuie. Când o fost beteag rău, că o fost beteag de cancer, atunci u-am întreat: - Tu, nu mi-ai spus mnică, iaca ce-am auzât de omu tău, tăt satu știe că-i strâgoi. Zăce: -Da, Mărie, nu să spune. O murit amu.>

On vecin avea vacă și o tăt vinit și o dat cu bota la iel în portă. Când o fost la o vreme, n-o mai avut vaca nici on hir de lapte, și o zăs omu aiasta cătă iel: - Mă, de nu-mi aduci laptile napoi la vacă, io viu și-ți dau foc. Io te-am văzut și ț-am dat pace, zăce, în zălile cutare, la ora cutare, când ai vinit și mi-ai dat cu bota-n poartă. Și i-o vinit laptile napoi la vacă. Sînt mulți, și bărbați și femei.

Aceia să fac strâgoi care-s făcuți, concepuți, sâmbăta sau marța, în sărbători și-n post, aceia ies ori handicapați, ori strâgoi¹⁵.

Caii lui Sântoader și Sânzienele vin să întregească peisajul unui imagar fantastic populat de prezențe punitive:

Săptămâna întâie în Postu Mare meream în habă și zăcea că umblă caii lui Sântoder. Zăcea că nu știu ce bătrâni o mărș și caii lui Sântoder, atâta o jucat niște fete, până o murit¹⁶.

Sânzâienile zăce că-s surorile lui Sân Toder, nu-s bune, nici Sân Toaderu, îi cel mai prăpădit din credința noastră; caii lui mereau la fete și le jucau până crăpa inima-n iele, dacă lucrau în zăua ceie. Di la Sfântu Ioan Botezătoru când prevestea că va veni Isus, înconjura plantile, pietrile, tufile și spunea că să aproptie venirea lui Isus. Iel dădea ocol la tăte pă unde merea și la uamini. De aici zăce că s-o făcut o legătură între sânzâiene și Sân Toder¹⁷.

Remediile pentru vindecare / terapie sunt variate, dar conservă principiul rezolvării magice a demersurilor tot magic inițiate și valorifică un soi de manipulare a destinului în spe-

¹⁵ Maria Sabou Ionaș, Cizer – Sălaj.

¹⁶ Avram Lupuț, Cizer - Sălaj.

¹⁷ Florica Criste, Cizer - Sălaj.

ranța restabilirii ordinii dorite:

Așe era vorba, că dacă iei un iosag, nu-i mai zâce pă numele ala, că-i poate duce laptele dacă știe să facă așe ceva; și noi când am cumpărat iosag, i-am schimbat numele la vacă ori la ghibol, ce-o fost¹⁸.

Dar prezența cea mai pregnantă în seria antidoturilor sau a recuzitei magice cu valoare de prevenție o au, în toate satele din Sub - Meseș, două elemente redutabile: bucățica de *adârmoc* și *mărjaua de clocotic*, două entități pe care le cunoaște și le folosește fiecare femeie din satele din zonă:

La mânuță s-o pus mărjauă de adârmoc și clocotic, și la îmbăiet să pune și nu să facă bube pă pțiile și în coade la fete, și nu să diuake, și la vaci, și nu le ieie laptele¹⁹.

Adârmocu ala samână on pic cu socu, îi on fel de alun, samână cu tufa de alun, noi chiar avem în capătu gredinii, să avem când ne trebuie, iară clocoticu îi o mărjauă, îi oarice lemn²⁰.

La pruncii mnici s-o pus mărjauă de adârmoc și de clocotic. Clocotic să pune la coptii când să îmbăia, să nu facă bube.

Adârmoc să pune în coadă la fete și la vaci. Adârmocu la frunză samână cu alun.

Io am luat la tăți pruncii câte o mărjauă de clocotic di la o țăgancă. Nu să dioake pruncii di la ie, nu să prind farmecile pă ei. Am avut pântru tăți pruncii, io amu am trimis și la fată, în Portugalie, și aibă la prunci.

Trebe să pui la țățâna ușii postav roșu, la care o născut, că nu să prinde la femei; dacă nu, numa vezi că-i pruncu tăt bobotit, da dacă pui postav roșu la ușe, nu să prinde nimic de prunci.

<Și fetile când să măritau își puneu la gât adârmoc și clocotic²¹.

Dar se mai cunosc și alte leacuri redutabile pentru copii, unele de sorginte magico-rituală, altele religioase:>

Buricu di la prunc să păstrează. Baji on pai pân iel și-l lași să să uște, și când îi rău, il pui de-a moi și-i dai apă di pă buricu ala și-i trece. Cel mai bun leac pântu prunci îi ala. Îi dai la prunc apă după buric, cel mai bun leac pântru prunci îi ala.

Io am avut multe năcazuri, da io țăi tâte miercurile și vinerile di păstă an și-mi ajută Dumnezău și scap de tâte. Dacă poți să țăi, îi tare bine, Dumnezău nu te lasă la dușmani, îți ajută, nu te lasă la boli grele, la dușmani, la năcaz²².

La fel ca în celelalte sate din zonă, bolile aruncate magic, se anihilează tot magic, uzându-se de efectele descântecului de boală; lelea Mărie din Cizer știe un astfel de *descântec de sclintit*:

Să luară,

Să dusără pe-o cărare

Până la podu de aramă.

Când o ajuns, podu s-o clătit

Pticioru lu Măria s-o sclintit.

S-o dăncălit, s-o văietat...

Maica Sfântă o auzât și o întrebat:

- Ce te plânji, di ce te năcăjești?

O, Măicuță Sfântă,

Bine ai făcut c-ai întrebat

Că ia, de acasă am vinit până aci,

¹⁸ Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

¹⁹ Floare Ardelean, Cizer - Sălaj.

²⁰ Florica Criste, Cizer - Sălaj.

²¹ Florica Peșcheleu, Cizer - Sălaj.

²² Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

*Dacă am ajuns, podu s-o clătit,
Pticioru mi s-o sclintit!
- Nu te văieta (numile)
Nu te năcăji,
Că io n-apoi pticioru ți l-oi tomni
Os cu os, n-apoi cum o fost!
Vână cu vână, carne cu carne!
Pticioru ți s-a tămădi!
O, Maică Sfântă, ție îți mulțumesc
Că m-ai vindecat...²³.*

Imaginarul colectiv folcloric, dar și praxisul magico-ritual decelabil în aproape toate satele românești este dublu vectorializat: la un pol se situează magia albă, pozitivă, benefică, domestică, ce are ca finalitate restabilirea sănătății și a stării de bine, la celălalt pol este magia agresivă, violentă, cu repercusiuni negative asupra echilibrului omului obișnuit, cu grave perturbări ale sănătății (până chiar la incidența morții) sau a echilibrului de cuplu (vrăji de legat). În mentalul colectiv specific societății tradiționale, originea celor două axe magice este bine stabilită: *Lucrurile rele îs de la Sătama, lucrurile bune îs de la Dumnezo*²⁴.

Vrăjitoarele au destine tragice, cu moartea grea și oprobiu pentru întreaga familie:

Da care o făcut așe, o făcut blăstămuri și nu le poate mere bine și blăstămu aiesta să prinde de familie și blăstămurile astea nu-s în vânt, să lipesc de familie și poți mori di ele; blăstămurile rămân acolo dacă nu le dezleji oarecum; o trebuie și te duci și faci dăzlegare la popa.

În beserică când vine popa cu darurile, nu-i slobod să te uiți cătă iel. Zăce că care să uită direct la iel, numa să te ferești dinaintea ei²⁵.

*Erau femei fără injer care făceau așe, ale-s străgoaie, îs învățate și fie așe. În beserică care să uită direct la el, și te ferești de ea... și învață una de la alta de fac rău*²⁶.

Am avut o vară și o fost beteagă rău și o zâs că dacă țâne on ou susuoară șasă săptămâni, iesă duh de ala rău, cu ala face ce vrea, face boli, face rușine, năcaz, ce vrea. I s-o făcut uliu, ala umbla la ie pântre pticiore, îl vede lumea la ie în casă, o vrut să deie după iel. O zâs: - Cu aiesta să n-ai treabă!

Am fost tânără, și am mârș la moară. Am mârș la cineva în sat să-l rog să-mi ducă sacii cu caru. Când am trecut valea am văzut on borcan curat în dunga văii. Când viu napoi, așe o vrut Dumnezo, nu știu, sau așe trebe să să descopere omu, ieu o piatră și dau în iel; așe o pușcat de s-o auzât până acasă. Când o fost demineața, o vinit noră-mea cu vacile să margă la legheleu și strâgă pă vecina să mâie și ei vacile și o început să blasteme, că o avut 10 litere de lapte și amu nu mulje numa on borcan de-o litără. No, în borcanu ala îi vinea ei lăptile... și io l-am fost spartă. De multe uări o vedeam sara că stătea în mnijlocu drumului în jerunți cu o pană de găscă, pă unde trec marhăle. Lua lăptile di la vaci. A iei vacă n-o putea țâpa în ciurdă, că tătă era umflată de lapte, gata să crepe.

Atunci când fată vaca trebe să iei soartea ceie, pielea ceie unde o fost dițălu, să-l pui su iesle la vacă. La trii zăle trebe să-l iei de acolo, să-l prinzi cu gura, să te dezbraci în pielea goală și să te întorci, așe cum mere soarile, pă după vacă, de trii uări, invers ca ceasu. Apoi o iei de acolo și o îngropi la un izvor: să-i vină lăptile la vacă cum vine apa-n izvor. Și dacă-l duce cineva, la trii zăle vine napoi, nu-l putea duce dacă faci așe.

U-am văzut pă muierea asta, ieram aici mai sus pă coste, m-am dus să ieu ștedie să fac

²³ Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

²⁴ Floare Ardelean, Cizer - Sălaj.

²⁵ Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

²⁶ Florica Criste, Cizer - Sălaj.

ceai. Ia o vinit cu soartea ceie și on vas. Bărbatu-său trăbuia să vie să facă groapă cu hârlețu. Io am stat și m-am uitat. O început să sepe și u-o îngropat.

Avea vacă, avea dițăi, avea cal, și merea dițălu după car ca și cum ar mere uomu, nelegat. Io nu putem să-mi bag iosagu-n ocol cu tăria... Ea numa făcea din cap și vinea după ie iosagurile...

O fost on păcurar aci la noi și o mârș în Valea Sacă. L-o luat satana și până aci între niște salcâmuri l-o dus. Când o cântat cocoșu la zăuă, o văzut inde îi. Poți scăpa, dacă-ți faci cruce²⁷.

Dar cele mai periculoase sunt vrăjile la mejdie și la răscuri de drumuri, dat fiind faptul că în universul magico-malefic al satului tradițional, acesta era spațiul cel mai încărcat de valențe negative, prielnic maleficiilor:

Femeile țapa vrăji, făcea nește moime și le țapa pă mejdie, între cruci de drum, cum să dăspărțește satu. Le țapa și să prindă pă altele, și erau fetele rău, aveau doreri. Care știa face rău, și le țapa și să prindă pă alta. Io treceam de câtă Ban, câtă Cizer, și dincolo era Săgu, mejdia, și acolo și io am trecut păstă moime din alea; n-am știut io, că eram tânără. Și nu mi-o fost bine... erau femei care le țapa după ele și să prindă pă alte femei. Făceau moime din pânuri, ca o păpușe, așe, cum ar fi de-aceie cum pui în gredină, da ace era făcută așe, micuță, și să arunca acolo unde se despărțește satu, în cruci de drum.

Așe mi u-o țapat și mie la capătu ogrezii, acolo pă mejdie; și pă mejdie am găsit o sută de lei, că io tăt zburam păstă mejia aceie după capre și mie mi-o aruncat una bani pă mejie și așe să zăcea că dacă calci pă bani ori pă urmă rea, să ie pă tine. Alta țapa așe bube: să șterjea cu banii și zăcea că io nu țup banii, ce țup bubele după mine și să prindea pă tine dacă luai banii; rămâneai cu boală dacă nu te duceai la oaricine și îți descânte; așe era cu banii țupați pă mejdie, că acolo să aruncau bubele și vraciurile, de să luau pă uom²⁸.

Să țapau lucruri rele la mejdie, că acolo să bat strâgoii, pă acolo lucră necuratu... zăcea cu ceatara. Vinerea sara nu-i bine să treci pă mejdie, că calci în urmă rea. Nu-i bine să dormi pă mejdie, că rămâi cu durere de cap ori cu ceva boală. De-aceie nu-i bine și dormi pă mejie, că acolo-i lucru rău și ce-i rău, să prinde și rămâne. Și voarba, și fapta.

Acolo la răscuri ieste on sptin, acoale la Calea galbână, și io am văzut acolo o păpușe din cârpe, iera țapată acolo. U-am întrebat pă Nica unchiului, că să pricepea la de-astea, ce-i cu asta și ie mni-o spus că cine o țapat asta acolo îi o femeie care o născut prunci nebotezați, că cu moima ceie ea o plătit păcatu ala care l-o făcut și o țapat moima aceie acolo și pă aceie o lua lucru rău. Moima ceie u-o luat necuratu. Dacă u-o lua cineva, răul să întâmpla.

O femeie de aci o țapat bani în hotar, o straiță plină de bani, când s-o strâcat colectivă și u-o aflat doi băieți din vecini și i-o dus la o vecină la răstănire. Ei u-o aflat și u-o luat și o tăt mârș la cooperativă și o tăt băut banii ceia. Și până la urmă nu s-o ales mnică de iei, numa o tăt băut. Și la muierea ceie care o avut cooperativa, o dat o boală în ie, că să auzea în sat cum urla de durere. Apu ce-o țapat, ce n-o țapat, nu știu, da o fost o jumătate de straiță de bani. Și-așe că farmecile astea is făcute și să țapă în cruci de drum. Și la răstănire, câtă lunci, acolo la drumu ala care mere câtă Calea Galbână, acolo îi răscuri de trii drumuri, acolo o fost astea. Farmecile astea-s foarte gravi, astea-s mai reli ca orice boală și astea să fac.

Farmecile alea și vrăjile mari să fac la praznice, alea lucrau cu dracu... da le-a fi de-amar. Și-i bine și pui on ptic de sare la păpuc și pui în păpuc la picioru stâng, on ban, și plătești lucru ala rău făcut de dracu, și nu-l mai faci!²⁹.

Pericolele pându deopotrivă animalele, care puteau fi lăsate fără mană, și oamenii, care puteau căpăta boli de-alea grozave, ne povestește lelea Mărie:

²⁷ Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

²⁸ Floare Ardelean, Cizer - Sălaj.

²⁹ Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

De-ale strigoilor...imaginar magic și magie licită

Văsălica o fost slugă la Ileana Lichii și l-o trimis în sat să deie cu bota în tăte vranițele și să zăcă: - De aici on ptic, de aici on ptic ... și să-i aducă bota iei. Da el o zâs: - De-aici tăt, de-aici tăt. În ceie zî i-o crăpat vaca și on ciubăr de lapte o curs din ea!

Io n-am fost numa clasa a V-a și în zâua de Ilie ne-am dus, în zâua de Ilie, pă aici în sus cu ghibolii, eram mulți. Mărgând pă vale-n sus, icea pă sub dolma Văsălichii, niște șomoștoace roșii, să treacă vacile păstă iele. Da Văsălica Lichii o luat șomoștoacile alea și-o mânat ghibolii înainte. Zăce câtă noi: - Ce să fac io cu astea? Mama m-o fost prevenită: - Dacă gășiți oarice pă pășune, și nu puneți mâna, că ala-i lucru rău, și și nu treacă vacile păstă iele! No, merem colo la Niculeasa, strânjem lemne, facem foc, punem șomoștoacile pă foc. Vine Măria Anii Ilii și-i spunem ce-am aflat. - Tulai Doamne, da trecut-o vacile păstă iele? - N-o trecut. Zăce: - Aveți grijă că dacă le ardeți, mintenaș vine Ileana Lichii și vă suduie de nu vă vedeți. Noi le punem pă foc... o ieșit on fum negru, tăt așe s-o învărtit ca on vârtej și direct câtă casa ei s-o dus, câtă a bătrânii aciie. N-o trecut 20 de minute că vine Ileana pă deasupra, tăt suduind. Între timp o vinit și Ileana, că o auzât de acasă suduind și o zâs câtă ie: - Îți zăci rugăciunile acasă, nu aci înt-a mne. Când am vinit acasă, o zâs mama: - Țucu-vă maica, bine ați făcut că le-ați luat, că de nu, când vineați acasă, tăte vacile vineau fără lapte!

Marțea și vinerea nu ne lăsau să trecem p-acolo, pă la mejie, că știeau că acolo îi ceva rău, magă p-acoalea trebuia și merem la coparativă³⁰.

Cel mai frecvent atac magico-malefic în lumea satului este luatul laptelui de la vaci:

Era aci o șură, eram mnică, să adunau tăte caprile, și era o muiere acolo și muljea fiecare iosagu ei. - No, zăce mama câtă mine, când meri acolo și or mulje muierele și una a face cior, cior, cior, când să gată de muls a face tîcî, bîcî, tîcî, bîcî, atunci să țarcotește la sfârșit. - Io cum să zăc? - Tu să zăci: cioro boro-n uala me, ȳrcî, bîrcî în altuia. Io așe zăc, stau pă prag, da lelea unchiului străgă: - Mărie, calci-te nevoile, du-te acasă... da cine te-o învățat pă tine să zăci așe? Da ce vrei, tăt laptile di la caprile noastre să margă la caprile mâne-ta?

<În Ban o fost o vrăjitoare. Am cumpărat o vacă din Ban, o fost bine, Când o fost o dată o vinit Petrișor ala di la care u-am cumpărat, o vinit la noi. Tăt o zâs: - Ce faci, Iambor? Io i-am fost mutată numile, să nu hie Iambor, că așe iera vorba că dacă iei on iosag di la uaricini, nu-i zăce pă nume, că-i poate duce laptile dacă-l știe duce. Noi i-am știmbat numile, nu i-am mai zâs Iambor. N-o apucat să margă di la noi, că numa o apucat să să umfle vaca tătă. Tulai Doamne, ce să facem? No, ne-am dus iute în Ban la ei, am trecut iute dealu și zăce tata câtă Petrișor: - Ce ai făcut cu vaca? El zăce: - N-am făcut nimică. - No, dacă n-ai făcut, amu vii la muierea ceie în Ban, la vrăjitoare, da tu nu intri în casă. Merem la ie, îi spusăram ce-am pățat, cum îi numile la vacă, da nu i-am spus de unde u-am cumpărat. O zâs să merem câtă casă, l-o chemat pă iel și i-o zâs: - Dați-i la vaca ceie laptile napoi, că nu-ți muri bine. Așe o și fost>.

Blăstămu dacă nu-l dezleji, ala să prinde de familie. Ieste on călugăr de aici di la noi în Strâmba și s-o dus cineva di la noi la iel și s-o plâns de blăstămuri. O zâs că dacă nu vă faceți dezlegare, rămâne pă familia voastră și mere până la a șaptea sămânță, da ala rămâne și pă ala care o făcut blăstămu³¹.

Așadar, arealul conturat de satele așezate la poalele povârnișurilor Meseșului sunt dintre cele mai bogate în reprezentări ale imaginarului colectiv. Memoria oamenilor este una cât se poate de productivă: femeile s-au dovedit a fi interlocutoare deosebit de sensibile și volubile, mai ales când a fost vorba despre sectoarele teritoriului magico-ritual dar și când ne-au descris portul local sau rețetele culinare tradiționale, iar bărbații au dat dovadă de o mare disponibilitate în relatarea tehnicilor de construcție specifice vechiului sat.

Ni s-a configurat, astfel, un spațiu reclamat, cu adevărat, de povestitorii satului, de acei

³⁰ Maria Sabou Ionaș, Cizer - Sălaj.

³¹ Florica Criste, Cizer - Sălaj.

Camelia Burghele

performeri despre care profesorul Nicolae Panea spunea că exersează, prin actul lor narativ, chiar ospitalitatea: „fiecare performare este echivalentă cu o lectură a arhitextului (...); putem să definim performarea ca un gest de ospitalitate prin intermediul căruia performerul își manifestă puterea într-un mod concret și subtil”³²; mai mult, pentru că performerul își primește, cu ospitalitate, ascultătorul, ca pe un oaspete, în propriul său univers imaginar, împărțind cu el intimitatea unui spațiu al puterii, ospitalitatea devine, în final, „instituția prin care puterea individuală capătă girul colectivității”³³.

Notă: cea mai mare parte a materialului a fost preluată din Camelia Burghele, **SATELE SĂLĂJENE ȘI POVEȘTILE LOR, vol VIII: POVEȘTI ȘI POVESTITORI. Ferestre deschise către memoria satului sălăjean**, Editura Etnologică - Editura Caiete Silvane, București – Zalău, 2016.

Camelia Burghele

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău

Zalău, RO

cameliaburghele@yahoo.com

³² Nicolae Panea, *Folclor literar românesc. Pâinea, vinul și sarea. Ospitalitate și moarte*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2005, p. 152 - 153

³³ Nicolae Panea, *op. cit.*, p. 160

De-ale strigoilor...imagnar magic și magie licită

